

Я. Малихіна
м. Харків

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Анотація. У статті проаналізовано стан активності навчально-пізнавальної діяльності студентів та розглянуто проблеми формування активності їх навчально-пізнавальної діяльності. Автор визначає, що активність навчально-пізнавальної діяльності знаходить вияв у ставленні студентів до пізнавальної діяльності.

Ключові слова: активність, навчально-пізнавальна діяльність, самовдосконалення.

Я. Малыхина

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ АКТИВНОСТИ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

Аннотация. В статье проанализировано состояние активности учебно-познавательной деятельности студентов и рассмотрены проблемы формирования активности их учебно-познавательной деятельности. Автор определяет, что активность учебно-познавательной деятельности находит свое отображение в отношении студентов к познавательной деятельности.

Ключевые слова: активность, учебно-познавательная деятельность, самосовершенствование.

Y. Maluhina

PROBLEMS OF TEACHING AND COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS

Annotation. In the article analyzes the activity of teaching and cognitive of students and the problems of the formation of theyactiveteaching and learning. The author determines that the activity of teaching and cognitive activity is apparent in relation to the students' cognitive activities.

Keywords: activity, teaching and cognitive activity, self-improvement.

Постановка проблеми.Вирішення завдань, передбачених Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті, вимагає такої організації і такого змісту навчання у професійному навчальному закладі, які б забезпечували міцні знання науково-теоретичних і методичних основ дисциплін, формування умінь творчого застосування своїх знань, уміння педагогічно мислити тощо [7].

Загальне розуміння важливості вдосконалення системи педагогічної освіти та підготовки педагогів на рівні сучасних вимог отримало відображення у документах та рекомендаціях Міжнародних конференцій з освіти. Зокрема зазначалося, що поліпшення підготовки працівників освіти є одним з істотних факторів його розвитку і важливою умовою будь-якого нововведення в освіті. Ніякі вдосконалення в галузі освіти не можуть бути досягнуті без високого рівня педагогічної освіти.

Педагогічно обґрунтоване стимулювання потреб, мотивів, інтересів, активності й самостійності студентів передбачає – активізацію навчально-пізнавальної діяльності як «процес, спрямований на поглиблену, спільну навчально-пізнавальну діяльність студента та викладача, на спонукання до її енергійного, цілеспрямованого здійснення, на подолання інерції, пасивних і стереотипних форм викладання і навчання» [7, с.135]

Система знань у процесі вирішення поставлених завдань засвоюється не в готовому вигляді, а шляхом активної самостійної розумової діяльності студентів. Питання формування активності особистості у навчанні є ключовою проблемою педагогіки вищої школи, оскільки розв'язання цього

питання тісно пов'язане з цілою низкою соціальних, психологічних і педагогічних вимог, які ставляться щодо формування особистості студента.

Актуальність проблеми пов'язана із розвитком демократії в державі, яка вимагає компетентності людей, що залучаються до виконання управлінських функцій і керівництва найрізноманітнішими підрозділами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цінний внесок у розробку теоретичних основ формування розвитку самовдосконалення, використання запропонованих теоретичних положень на практиці зроблений ще геніальними педагогами Я. Коменським, Ф. Дістервегом, К. Ушинським та його послідовниками М. Бунаковим, В. Водовозовим та ін. Звичайно, погляди відповідних учених дещо різняться в деталях змісту поняття активізації, умовах і способах розв'язання проблеми, але ідеї майже тотожні.

Розв'язання проблеми формування і розвитку самовдосконалення залишається метою і змістом науково-практичної діяльності сучасних педагогів, дослідників. Їй присвячували і присвячують свої праці В. Сухомлинський, Г. Щукіна, Л. Занков, В. Паламарчук, Б. Друзь, О. Белкін, Н. Бібік, О. Савченко, Н. Морозова та інші. Однак через багатоплановість і різноаспектність ця проблема не підпадає під просте й однозначне розв'язання. Мова йдеться, передусім, про використання з указаною метою проблемного викладання програмного матеріалу, про розвиток самостійної навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається, про забезпечення єдності раціонального й емоційного навчання в цій діяльності, дидактичних ігор, системи пізнавальних знань, форм і методів навчання.

Мета статті – проаналізувати стан активності навчально-пізнавальної діяльності студентів та розглянути проблеми формування активності їх навчально-пізнавальної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Розуміючи активність у педагогіці як рису особистості, яка виявляється у стані готовності і прагненні до діяльності і в якості самої діяльності, що здійснюється шляхом вибору найбільш оптимальних шляхів для досягнення мети, необхідно таким чином розрізнити

потенційну активність і реалізовану. Потенційна, тобто можлива, активність знаходить вияв у внутрішньому бажанні діяльності, інтересі до неї. Але це ще не означає реалізації внутрішніх бажань. У свою чергу реалізована активність, яка характеризується енергійністю, інтенсивністю діяльності, її результативністю, самостійністю, ініціативністю, творчістю особистості, може бути локальною в системі діяльності особистості чи стати структурним компонентом спрямованості особистості, тобто активність не є короткочасним, випадковим явищем, а засвідчує загальну позицію, систему відносин особистості, стаючи особистісною рисою.

Я. Коменський прагнув якомога більше розвивати пізнавальні здібності учнів «воспламеняет жажду знания и пылкое усердие учению» для чого, вказував він, необхідно поєднувати приємне з корисним, заохочувати дитячу допитливість. «У своїх учеников я всегда развиваю самостоятельность в наблюдении, в речи, с практикой в применении», – писав він [2, с. 164, 446].

Ф. Дістервег рекомендував так навчати, щоб навчання збуджувало розумові сили, давало їм можливість «искать, взвешивать, рассуждать и, наконец, находить» [1, с. 55]. На думку Ф. Дістервега, «плохой учитель сообщает истину, хороший учитель – находит» [1, с. 212].

К. Ушинський переконував, що педагог неспроможний передати учням свою здатність мислити, і наголошував: школа повинна вчити мислити. Це, у свою чергу, зобов'язує педагогів розвивати у тих, хто навчається, самостійність, критичність думки і гнучкість розуму. Він писав: «Мы не говорим педагогам – поступать так или иначе, но говорим так: изучайте законы тех. психических явлений, которыми вы хотите управлять, и поступайте, сообразуясь с этими законами и теми обстоятельствами, в которых вы хотите их приложить. Это нелегкая задача и, чтобы решить её, необходимо, прежде всего, активизировать умственную деятельность учащихся на уроках, чтобы они оперировали не только памятью, но и диагностическим мышлением» [6, с. 251].

М. Бунаков, В. Водовозов, І.Ульянов та інші розглядали пізнавальну активність як один з ефективних шляхів формування у дитини потреби в знаннях, розвитку їх розумових сил, самостійності й активності думок і слова. В теоретичному обґрунтуванні пізнавальної активності вони просунулись дещо далі своїх попередників, визначивши засоби, які забезпечують розвиток розумових здібностей дітей, самостійність їхньої думки і слова: читання ділових, науково-популярних статей та художньої літератури, оповідань, що характеризують життя народу, історичних та географічних творів, поєднання вчителем викладання з бесідами наукового характеру отже ми бачимо розвиток нових методів, таких як дослідницький, частково-пошуковий, проблемного викладу матеріалу та інші.

На сучасному етапі інноваційні технології навчання використовують різні методи, що активізують самостійну роботу студентів, включають їх у процеси вирішення проблем, дослідження, співробітництва з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей. Нові моделі навчання будуються у формах навчально-пошукової, дослідницької, навчально-ігрової тощо. Провідне місце у навчальному процесі починає займати проблемний підхід до освоєння навчального матеріалу. У практику навчання все більш широко входять методи дискусій, проектів, різні типи ігор: предметні, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні, ігри драматизації. Поширення комп'ютерної техніки відкриває додаткові можливості для застосування нових методів навчання, а також створення на її основі інформаційних технологій.

Система вищої освіти, щорозвивається, пред'являє якісно нові вимоги до педагогів, і від того, наскільки вони зможуть їм задовольняти, у вирішальній мірі залежить, чи стане реальне оновлення освіти масовим явищем або воно буде мати локальний характер. Щоб формувати у студентів здатність до творчості, до дослідження, педагог сам повинен володіти цими здібностями. У новій системі освіти він стає не носієм готових до запам'ятовування істин, а носієм способу розуміння дійсності і способу її перетворення.

Виокремилась і підлягає більш конкретному і глибокому вивченню сьогодні проблема мотивів навчання, потреб, інтересів студентів, їхнього ставлення до знань і навчання загалом.

Людина може силою волі спрямовувати свої інтереси, свою діяльність навіть всупереч окремим внутрішнім бажанням. Підпорядкування своєї діяльності досягненню свідомо поставленої мети складає основу особистісних якостей особистості. С. Рубінштейн писав: «Мотиви і цілі діяльності носять переважно узагальнений, інтегральний характер, виражаючи загальну спрямованість особистості, яка у ході діяльності не тільки проявляється, але й формується» [7, с. 544].

М. Добринін зазначає, що будь-яке явище, що має для особистості життєве значення, стає об'єктом активного ставлення до нього особистості. К.Платонов відзначає лише, що на активності позначається і її підготовленість – наявність знань, умінь, навичок. Можна сказати, що активність особистості – це «здатність і прагнення до енергійного виконання діяльності» [5, с. 25] і «здатність змінювати навколишню дійсність у відповідності з власними потребами, поглядами, цілями» [3, с. 123].

Аналіз науково-педагогічної літератури дає можливість дійти висновку, що в абсолютній більшості педагогів і науковців погляди на значення і сутність активності навчально-пізнавальної діяльності студентів збігаються. Активність навчально-пізнавальної діяльності, з їхнього погляду, знаходить вияв у ставленні студентів до пізнавальної діяльності: стані, готовності, прагненні до самостійної діяльності, яка спрямована на засвоєння індивідом суспільного досвіду, накопиченого людством, знань і засобів діяльності, які здійснюються шляхом вибору оптимальних шляхів досягнення мети пізнання.

Але характеристика активності буде неповною без установа її взаємозв'язку із самостійністю особистості у процесі пізнання. «Усебічної активності, – зауважує Д. Вількеєв, – не можна досягти без розвитку пізнавальної самостійності» [4, с. 9].

Підкреслюючи, що активність може проявлятися без самостійності, а самостійність без активності неможлива, Б. Єсіпов відзначає: «Понятие активности более широко, чем понятие самостоятельности. Активность учащихся необходима во всех звеньях процесса учебной работы. Активность непременно предполагает ту или иную степень самостоятельности мысли ученика» [4, с. 14].

І. Лернер у своїх працях включає активність як умову самостійності, оскільки не можна бути самостійним, не будучи активним.

Самостійність студентів пов'язана з визначенням об'єкта, засобів діяльності, її здійснення без допомоги ззовні, що вимагає активності. Саме тому пізнавальна активність і самостійність невіддільні одне від одного і їх важко відокремити.

Головна мета формування активності навчально-пізнавальної діяльності – вдосконалення якості навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, яка досягається активізацією самостійності студентів і вимагає певної організації спільної діяльності педагога і тих, кого він навчає. Г.І. Щукіна висловлює глибоку, з нашого погляду, думку щодо проблеми активізації навчально-пізнавальної діяльності, розглядаючи її як „процес, спрямований на поглиблену, спільну навчально-пізнавальну діяльність педагога й учня, на спонування до її енергійного, цілеспрямованого здійснення, на подолання інерції, пасивних і стереотипних форм викладання і навчання” [7, с. 118].

Однією з основних тенденцій розвитку освіти є інтеграція навчальних програм. Але, справжня інтеграція досягається, коли педагоги, які працюють з одними і тими ж дітьми, здатні діяти як єдина команда. Це означає, що вони повинні бути здатними спів організуватися в колектив без вказівок керівництва, інакше кажучи, бути в певному сенсі суб'єктами управління своєю спільною діяльністю.

Але й цього недостатньо. Час і зусилля, які будуть потрібні для того, щоб нові ідеї і нові зразки освітньої діяльності ввійшли в широку практику,

багато в чому залежить від їх прийняття педагогами, їх готовності і здатності змінювати свою діяльність, освоюючи нововведення і стаючи співтворцями нової практики.

Наявність варіативних моделей освіти, варіативних програм і підручників, вимагає, щоб педагог був здатний робити усвідомлений вибір власних способів роботи. Він повинен володіти технологіями інноваційної діяльності: вміти аналізувати проблеми, планувати експеримент, аналізувати і оцінювати його результати, передавати накопичений досвід. Але впровадження багатьох нововведень вимагає спільної роботи в групі, і тому потрібно, щоб вчителі і вихователі були здатні спів організувати не тільки в освітній діяльності, але і в інноваційній.

Висновки. Сучасний аспект проблеми являє собою розуміння того, що формування активності навчально-пізнавальної діяльності потребує знаходження і використання викладачем різних методів, способів і форм навчання, які стимулюють студентів до виявлення активності й самостійності, щоб об'єкт пізнання був залучений до їхньої сфери діяльності, а діалектична взаємодія між педагогом і дітьми створювала б умови вияву активності й самостійності особистості.

Література:

1. Дістервег А. Руководство к образованию неметких учителей. Избр. пед. соч / А. Дістервег – М.: Учпедгиз, 1956. – С. 55 – 212 с.
2. Коменський Я. А. Великая дидактика. Избр. пед. соч. / Я. А. Коменський – М.: Учпедгиз, 1955. – С. 164 – 446.
3. Познательная деятельность учащихся при проблемном характере обучения основам наук в школе. – Казань, 1967. – С. 9.
4. Половникова Н. А. О воспитании познавательной активности / Н. А. Половникова – Казань, 1968. – С. 25.
5. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн – М., 1946. – 544с.

6. Ушинський К. Д. Про користь педагогічної літератури. Три елементи школи // Вибрані твори: В. 2. – Т. 1. / Ушинський К. Д. – К.: Радянська школа, 1983. –312 с.

7. Щукина Г. И. Роль деятельности в учебном процес се / Щукина Г. И. – М.:, 1988. – С. 118, 135.